

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2009, 3(117), p. 41–58

TEISMŲ PROCESINIŲ SPRENDIMŲ NUASMENINIMO KONSTITUCINGUMO PROBLEMAS

Algimantas Šindeikis

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2626 813
Elektroninis paštas algimantas.sindeikis@veidas.lt

Pateikta 2009 m. balandžio 15 d., parengta spausdinti 2009 m. rugpjūčio 21 d.

Anotacija. Teisėjų tarybos (iki 2006 m. gegužės 9 d. Konstitucinio Teismo nutarimo¹ ir atitinkamų Teismų įstatymo pataisų – Teismų taryba) nutarimu „Dėl teismų sprendimų, nuosprendžių, nutarimų ir nutarčių skelbimo internete tvarkos“ Lietuvos Respublikos sprendimuose, nuosprendžiuose, nutarimuose ir nutartyse (toliau – teismų procesiniai sprendimai) asmenų vardai, pavardės ir juridinių asmenų pavadinimai nuasmeninti. Ankstesnė bylos šalių skelbimo tvarka „Petras Petraitis prieš UAB „Šviesus rytojūs“ pakeista į naują – „P. P. prieš UAB (duomenys neskelbtini)“.

Dėl šio Teisėjų tarybos (toliau – ir TT) nutarimo Teismų administracijos tvarkomoje duomenų bazėse, kurios prieinamos visai visuomenei, procesiniai sprendimai pateikiami kaip abstraktūs, praradę didelę teisinio konflikto esmės dalį, teoriniai juridiniai dokumentai. Po pakeitimų elektroninėse duomenų bazėse visuomenė nebegali išvengti teisinio konflikto sprendimo konkrečioje socialinio laikmečio realybėje hinc et nunc ir ribojamos visuomenės galimybės pozityviai kontroliuoti teismus individualizuojant bausmes ar priimant sprendimus *contra lege*. Tai sunaikina konkretų bylų turinį ir riboja galimybes būti tinkamai informuotiems apie viešųjų asmenų teistumus ar kitoki dalyvavimą teismo procesuose, mažina ir

- 1 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratęsimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-1894.

taip menką pasitikėjimą Lietuvos teismais.

Šiame darbe taikyti lingvistinis, sisteminis, loginis ir Europos valstybių bei tarptautinių teismų praktikos lyginamasis metodai. Analizuojama kelių konstitucinių teisių – teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą (22 str. 1 dalis), teisės rinkti ir skleisti informaciją (25 str. 2 ir 3 dalys) ir teismo proceso viešumo (117 str. 1 dalis) kolizija ir pusiausvyros nustatymas. Tiriama, kaip turi būti taikomas proporcingumo principas siekiant įvertinti TT nutarimo konstitucingumą.

Reikšminiai žodžiai: Konstitucija, konstitucinė teisė, Konstitucinis Teismas, konstitucinė jurisprudencija, oficiali konstitucinė doktrina, Teisėjų taryba, teismo sprendimai, nuosprendžiai, nutarimai ir nutartys, teismo procesiniai sprendimai, duomenų nuasmeninimas, bylos šalys.

1. Teisėjų tarybos nutarimo argumentų teisinis pagrįstumas

Ar Lietuva turi savo teisingumo istoriją? Ar yra teismų sprendimų, kurie sukūrė ir neišdildomai įsirėžė į daugumos piliečių sąmonę? JAV kiekvienas bent kiek praprusęs pilietis žino bylą *Merbury v. Medison*. Prieš daugiau nei du šimtus metų JAV teismo precedentas, pavadintas ginčo dalyvių pavardėmis, įtvirtino svarbių JAV konstitucinės sistemos elementus. Lietuvoje mes taip pat turime reikšmingų teismų sprendimų, galėjusių tapti reikšmingais precedentais, vienaip ar kitaip galėjusiais pakeisti Lietuvos piliečių teisinę sąmonę, suformuoti naują požiūrį į teisingumą. Tam būtina, kad teismo procesinis sprendimas būtų surašytas suprantama kalba, būtina informacija apie bylos šalis būtų pateikta visuomenei. Juolab kad gyvename informacinių technologijų, kurios suteikia naujų efektyvių ir patikimų elektroninių galimybių susipažinti su teismų procesiniais sprendimais, amžiuje.

Lietuvos Respublikos teismų sprendimuose asmenų vardai, pavardės ir pavadinimai galutinai nuasmeninti remiantis TT nutarimu, priimtu 2006 m. lapkričio 24 d.² Šis nutarimas patvirtino anksčiau priimtą TT 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimą „Dėl teismų sprendimų, nuosprendžių, nutarimų ir nutarčių skelbimo internete tvarkos patvirtinimo“³. TT nutarime konstatavo: „Jeigu procesiniame sprendime minimi fizinių asmenų vardai ir pavardės, viešai skelbtinoje procesinio sprendimo versijoje fizinių asmenų vardai ir pavardės keičiami inicialais – pirmosiomis fizinių asmenų vardų ir pavardžių raidėmis. Teisėjo, teismo posėdžio sekretorių, vertėjų, ekspertų, specialistų, prokurorų,

2 Teismų tarybos 2006 m. lapkričio 24 d. nutarimas Nr. 13 p-560 „Dėl pritarimo darbo grupės išvadai“ [interaktyvus]. Vilnius, Teismų administracija, Teismų tarybos priimti dokumentai [žiūrėta 2008-04-07]. <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai_visi.asp>.

3 Teismų tarybos 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 13 P-378 [interaktyvus]. Vilnius, Teismų administracija, Teismų tarybos priimti dokumentai [žiūrėta 2008-04-07]. <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai_visi.asp>.

gynėjų, advokatų ir advokatų padėjėjų bei bankrutuojančių įmonių administratorių vardai ir pavardės inicialais nekeičiami“.

Pagal susiklosčiusią praktiką bylos šalių pavardės šiuo metu yra paskelbiamos teismo posėdžio dieną teismo skelbimų lentoje ir skelbiamos teismo posėdžio metu. Vėliau tokia informacija yra saugoma teismų archyvuose. Nustatyta ir galioja speciali susipažinimo su bylos medžiaga ir bylos šalimis tvarka. Viešajai erdvei prieinamose teismų procesinių sprendimų elektroninėse duomenų bazėse, teismų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, kitų teismų) tinklalapiuose, Liteko duomenų bazėse, priėmus TT nutarimą, bylos šalių duomenys yra nuasmeninti.

TT yra konstitucinis teismų savivaldos organas (Konstitucijos 112 str. 5 dalis „Dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ir atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija“). Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – ir KT) doktrinoje⁴ plačiai atskleisti Teisėjų tarybos kaip teisėjų savivaldos institucijos konstitucinio statuso elementai. Pirma, ši institucija turi užtikrinti teismų nepriklausomybę nuo kitų valdžios grandžių. Antra, tai atsvara Lietuvos Respublikos Prezidentui kaip vykdomosios valdžios subjektui formuojant teisėjų korpusą. TT atlieka ir daugelį kitų teismų savivaldos funkcijų.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo⁵ 120 str. Teisėjų tarybai yra numatytos net 27 kompetencijos sritys. Šio straipsnio 27 punkte pasakyta: „sprendžia kitus šiame ir kituose įstatymuose numatytus klausimus“. Bet nei šiame įstatyme, nei kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose TT nepriskirta informacijos apie bylos šalis pateikimo tvarkos nustatymo funkcija. Kyla pagrįstas klausimas, ar TT, priimdama minėtą nutarimą, neveikė *ultra vires*. Toks klausimas kyla dviem aspektais. Pirma, informacijos rinkimo ir skleidimo teisė yra konstitucinė, ir jos ribojimas galimas tik įstatymu. Antra, informacijos rinkimo ir skleidimo konstitucinė teisė gali būti ribojama, bet ordinariniuose įstatymuose toks ribojimas nepriskiriamas TT kompetencijai.

Žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, tarp jų ir teisė į privatumą, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d., 2002 m. spalio 23 d. nutarimai)⁶.

Prieš priimdama šį nutarimą TT vadovaudamasi Teismų įstatymo 120 str. 20 punktu nutarė sudaryti darbo grupę „Dėl teismų sprendimų, nuosprendžių, nutarimų ir nutarčių

4 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratęsimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-1894. Konstatuojamoji II dalis, 11, 12 punktai.

5 Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 46-851.

6 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Telekomunikacijų, Operatyvinės veiklos įstatymų ir Baudžiamojo proceso kodekso“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 93-4000. Konstatuojamoji dalis, II punktas, 3 pastraipa; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 104-4675. Konstatuojamoji dalis, I punktas, 3 pastraipa.

skelbimo internete tvarkos peržiūrėjimo“. Darbo grupės išvada buvo patvirtintos TT 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimo nuostatos. TT sudaryta darbo grupė nutarė nesiūlyti atsakyti asmens vardų ir pavardžių nuasmeninimo skelbiant teismų sprendimus internete. Toks sprendimas priimtas argumentuojant Europos Sąjungos teisės aktų ir ratifikuotų tarptautinių sutarčių reikalavimais⁷. Nors darbo grupė savo išvadose ir pripažino, kad teismų veiklos viešumo ir jų atvirumo didinimas yra vienas pagrindinių veiksnių, galinčių pakelti visuomenės pasitikėjimo teismais lygį, tačiau kartu konstatavo, kad teismų veiklos viešumo principas nėra absoliutus ir negali paneigti asmens duomenų ir privataus gyvenimo apsaugos principų. Darbo grupė nurodė du informacijos apie teismų sprendimus pateikimo visuomenei tikslus: 1. „Informacija apie teismų procesinius sprendimus visuomenei turi būti pateikiama siekiant informuoti ją apie konkrečias bylas (rezonansines ar kitas viešąjį interesą turinčias bylas); 2. Informacija apie teismų procesinius sprendimus visuomenei turi būti pateikiama siekiant informuoti apie teismų praktiką, teisės aiškinimo taisykles ir precedentus“.

Skirtingą bylos šalių traktavimą galima pateisinti tik tuo atveju, jei tai yra viešieji asmenys, bet kitų asmenų išskyrimas reikalauja teisinio pagrįstumo. Konstitucijoje (Konstitucijos 29 str.) įtvirtinta asmenų lygybė įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms. KT savo doktrinoje yra įtvirtinęs principą, kuris „įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai (...), neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų“⁸. TT nutarimas pavišinti tik didelį rezonansą ir visuomenės interesą tenkinti turinčias bylas ne visus bylų dalyvius traktuoja vienodai. KT jurisprudencijoje yra suformuota viešųjų asmenų skirtingo traktavimo doktrina. Visuomenės interesas apie šiuos asmenis žinoti daugiau negu apie kitus yra konstituciškai pagrįstas, jų teisė į privatumą yra ribojama plačiau nei kitų asmenų⁹. Bylos šalys gali būti aukšti politikai ar valstybės pareigūnai, informacijos paskelbimo visuomenės informavimo priemonė, jos auditorijos kokybiniai parametrai ir informacijos pasiekiamumas (bylose dėl žodžio laisvės ribojimo). Bylos šalių pavardžių skelbimas rezonansinėse bylose nėra pagrįstas konstituciškai. Vietoj rezonansinių bylų sąvokos turėtų būti vartojama apibrėžtesnė ir Lietuvos teismų praktikoje vartojama laikinųjų viešųjų asmenų sąvoka.

Minėtos darbo grupės išvada ir TT sprendimas argumentuoti konstituciniu privataus gyvenimo apsaugos principu: „Kita vertus, siekiant informuoti visuomenę apie teismų praktiką, teisės aiškinimo taisykles ir precedentus, negalima ignoruoti asmens teisės į privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugą, juolab kad tokia informacija, atsižvelgiant į aptariamą tikslą, netgi visiškai nereikalinga (juk svarbios teisės aiškinimo taisyklės, o ne proceso dalyvių pavardės, adresai, asmens kodai, komercinės paslaptys ir

7 Europos Tarybos 1981 m. sausio 28 d. konvencija „Dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 32-1059; Europos Parlamento ir Tarybos 1995 m. spalio 24 d. direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. *Official Journal*. L: 1995-11-23, Nr. 281-31.

8 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 123-4650. Konstatuojamoji dalis, II dalis, 11 punktas.

9 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 104-4675. Konstatuojamoji dalis, 2 dalis, 8 punktas.

kt.)“¹⁰. Šią darbo grupės išvadą sunku pagrįsti, nes visuomenė svarbias sau bylas turi teisę atsirinkti savarankiškai ir jai labiau rūpi ne teisės aiškinimo taisyklės, o byloje dalyvaujantys asmenys ir jų viešas konfliktas, jo sprendimo būdas, kuriuo remdamiesi ateityje galėtų modeliuoti savo teisinį elgesį.

Lietuvoje, remiantis KT doktrina, pripažįstamas teismo precedentas¹⁰. Precedento pripažinimas leidžia realiai įgyvendinti visų asmenų lygybės prieš teismus principą. Asmenys gali prognozuoti, kaip bus teismuose traktuojamas jų elgesys vieno ar kito konflikto su teisės normomis ar kitų asmenų teisėmis atveju. Žinant bylininkų pavardes, ypač viešųjų asmenų neteisėto elgesio atvejais, pats konfliktas leidžia geriau suvokti teismų jurisprudenciją. Ir apskritai daugeliu atvejų visuomenės susidomėjimas teismų jurisprudencija susijęs su bylų reikšmingumu, kuris pasireiškia asmenų, dalyvaujančių byloje, viešumu, jų garsumu. Atsižvelgdama į šių asmenų elgesio modelius, teismų procesinius sprendimus visuomenė kontroliuoja teismų „teisingumo jausmą“ bei modeliuoja savo teisinį elgesį. Taigi, teismų procesinių sprendimų dokumentuose išlaikyti viešųjų asmenų ir rezonansinių bylų bylininkų pavardes reikalauja teisinio saugumo principas, nustatantis, kad tokiose pačiose bylose asmenys bus traktuojami vienodai (Konstitucijos 29 str. „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms visi asmenys lygūs“).

Sunku konstituciškai pagrįsti ir kitą TT sudarytos darbo grupės išvadą: „Atsižvelgiant į tai pastebėtina, jog teismai, siekdami informuoti visuomenę apie konkrečias bylas, gali ir turi skelbti tokią informaciją, kuri leistų visuomenei atpažinti komentuojamą ir aptariamą bylą. Tačiau tokie tikslai gali būti pasiekti ne skelbiant teismų sprendimus, o pateikiant naujienas, pranešimus spaudoje, specialiai visuomenei suprantama kalba parengiant teismų sprendimų santraukas ir pan., kur atskirais atvejais gali būti nurodyti ir kai kurie būtini bylai identifikuoti asmens duomenys, pavyzdžiui, asmens vardas, pavardė bei gimimo data. Tačiau ir tokia informacija elektroninėje erdvėje negali būti saugoma ir publikuojama ilgą laiko tarpą, priešingai, nei gali būti elgiamasi skelbiant nuasmenintus teismų sprendimus.“ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija įpareigoja teismų procesinius sprendimus visada surašyti tokia kalba ir taip argumentuojant, kad visuomenė galėtų suvokti jų esmę. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas įtvirtino savo jurisprudencijoje konstitucinius imperatyvus, kad teisingumą vykdo tik teismai, kad teisė negali būti nevieša. Be to, pažymina, kad teismo nuosprendžiai (kiti baigiamieji teismo aktai) turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija¹¹.

Konstatuotina, kad Lietuvos teismai yra ypač neaktyvūs su savo procesinių sprendimų turiniu supažindindami visuomenę, apsiribojama trumpu, nepakankamai argumentuotu, lakonišku pranešimu spaudai. Teismo procesinis sprendimas, įdėtas į elektroninę

10 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 111-4549. Konstatuojamoji dalis, I dalis, 8 pastraipa.

11 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254. Konstatuojamoji dalis, I dalis, 16.5 pastraipa.

duomenų bazę, dažnai lieka vienintelis informacijos šaltinis. Teismo procesinis sprendimas šiandien ir po dešimtmečio gali sukelti skirtingus tiek teisinius, tiek visuomeninius vertinimus, būtinus tam tikro laikmečio teisingumui suvokti ir teismų visuomeninei kontrolei. Nesant byloje viešųjų asmenų pavardžių apskritai nebegali būti suvokiamas socialinis kontekstas, o pasikeitus socialinėms sąlygoms gali būti apsunkinta teismo procesinio dokumento analizė: „Jurisprudencinė teisė – nuolat besivystanti, nuolatos taikoma teisė. Teisė, kurioje teisės akte fiksuotos taisyklės susiduria su besikeičiančia socialine tikrove.“¹²

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 54 str. 2 dalyje yra nustatyti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai. Šio straipsnio 5 punktą įpareigoja atsižvelgti į kaltininko asmenybę. Ši nuostata lygiai tiek pat reikšminga kaip ir kiti septyni bausmės skyrimo punktai: „Visos jos turi vienodą reikšmę bausmės skyrimo procese ir gali turėti įtakos skiriant galutinę bausmę“¹³. Įvertinti nuasmenintą teismo procesinį sprendimą, kuriame teisėjas atsižvelgė į kaltininko asmenybę, yra absoliučiai neįmanoma.

Lietuvos teismuose priėmus TT nutarimą įsivyravusi duomenų nuasmeninimo teismų sprendimuose praktika kelia pagrįstą abejonę ir logikos požiūriu. Jei prieš teismo posėdį teismo informacijos lentoje buvo paskelbtos byloje dalyvaujančių asmenų pavardės, teismo posėdis buvo viešas ir neretai duomenys jau paskleisti žiniasklaidoje, bylininkų privataus gyvenimo duomenų, kurie buvo atskleisti teismo procese ir viešojoje erdvėje, apsauga nebeteri prasmės. Naujoms informacinėms technologijoms leidžiant ypač greitai ir plačiai skleisti informaciją bei neribotą laiką tokią informaciją laikyti visai visuomenei prieinamuose interneto tinklalapiuose, kai tokią informaciją galima bet kada pasiekti naudojant naujas duomenų paieškos sistemas, tokie ribojimai yra tiesiog neįgyvendinami – asmenų konstitucine teise rinkti ir skleisti informaciją jau pasinaudota ir tolesnis duomenų nuasmeninimas gali tik apriboti informacijos pasklidimo mastą.

TT, nors ją Teismų įstatymas¹⁴ leidžia spręsti ir kitus klausimus „sprendžia kitus šiame ir kituose įstatymuose numatytus klausimus“, įsiterpė į išimtinę įstatymų leidėjo kompetenciją riboti konstitucines teises įstatymu. TT vartojama sąvoka „rezonansinės bylos“ yra teisiškai neapibrėžta. Turėtų būti vartojama KT jurisprudencijoje plačiai atskleista viešųjų asmenų arba teismų praktikoje vartojama trumpalaikių viešųjų asmenų sąvoka.

2. Teismo proceso viešumo, teisės į informaciją ir privataus gyvenimo apsaugos konstitucinių teisių pusiausvyros nustatymo problema

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 str. imperatyviai reikalaujama, kad teismuose bylos būtų nagrinėjamos viešai („Visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai“)

12 Jarašiūnas, E. Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos. *Jurisprudencija*. 2009, 1(115): 37.

13 Piesliakas, V. Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*. 2008, 11(113): 9.

14 Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 46-851.

ir numato neviešo nagrinėjimo atvejus („Teismo posėdis gali būti uždaras – žmogaus asmeninio ar šeimyninio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį“). Viešumas reiškia, kad kiekvienas, kuris nėra proceso dalyvis, turi įėjimo į bylos nagrinėjimą ir nuosprendžio paskelbimo teisę, tiesioginio dalyvavimo teisę viso žodinio bylos nagrinėjimo metu. Viešumo principas negali būti taikomas tik teismo salei. Tai reiškia, kad visuomenės informavimo priemonės turi teisę pranešti visuomenei apie bylos nagrinėjimą ir joje dalyvaujančių asmenų pavardes bei vardus, procesinio sprendimo priėmimą. Konstitucija draudžia kliudyti ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 str.). Šiame Konstitucijos straipsnyje nurodyta, kokiais atvejais gali būti ribojama teisė gauti ir skleisti informaciją. Informacija negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Kokiu metu pasibaigia viešas bylos nagrinėjimas? Kaip atskleisti Konstitucijoje įtvirtintą *expressis verbis* bylų viešą nagrinėjimą. Ar remiantis Baudžiamojo proceso kodeksu, Civilinio proceso kodeksu arba Administracinių bylų teisenos įstatymo proceso normomis vedamo teismo posėdžio ar viešumas galioja ir teismo byloje priimtiems teismo procesiniams sprendimams, skelbiamiems visiems prieinamose elektroninėse duomenų bazėse, ar tik skelbiamiems teismo saleje? Norint atsakyti į šiuos klausimus reikia gilintis į Konstitucijos kaip vientiso akto turinį bei jo atskleidimą KT jurisprudencijoje.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. nutarime „Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo“¹⁵ buvo analizuojama, ar neprieštarauja Konstitucijai Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas, leidžiantis vykdyti operatyvinę veiklą ir įsikišti į asmens privatų gyvenimą dar nesant apkaltinamojo nuosprendžio. Šiame KT nutarime ir nutarime „Dėl nuteistųjų korespondencijos cenzūros“ suformuluota plati asmenų, pažeidžiančių įstatymus, privataus gyvenimo apsaugos doktrina. Remiantis šiuo KT nutarimu asmuo, darantis nusikaltimus (dar net nesant teismo sprendimo *res judicata*), negali tikėtis savo teisės į privatumą apsaugos. Privataus gyvenimo teisinė samprata siejama su asmens teisėtais privataus gyvenimo apsaugos lūkesčiais. Jei asmuo daro nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei, jis supranta arba turi ir gali suprasti, kad tai sukels atitinkamą valstybės institucijų reakciją, kad už jo daromą (ar padarytą) teisės pažeidimą gali būti taikomos valstybės prievartos priemonės, kuriomis bus daromas tam tikras poveikis jo elgesiui. „Nusikalstamą veiką padaręs asmuo neturi ir negali tikėtis, kad jo privatus gyvenimas bus saugomas lygiai taip pat, kaip ir asmenų, kurie nepažeidžia įstatymų.“¹⁶ Tokiu atveju bent jau pagal Baudžiamojo proceso kodeksą apkaltinamuosiuose nuosprendžiuose bylininkų pavardės turėtų būti skelbiamos, nes jų duomenų saugoti Konstitucija neįpareigoja.

15 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.

16 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl nuteistųjų korespondencijos cenzūros“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 29-1196. Konstatuojamoji dalis, 4.3 punktas.

Žmogus – socialinė būtybė, veikia socialinėje aplinkoje. Tai galima pagrįsti žmogaus socialiniais ryšiais. Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Šiuo Konstitucijos 28 str. yra nustatytas vienas esminių principų, kuris reiškia, kad žmogaus teisėtą elgesys nėra neribotas ir absoliučiai laisvas. „Žmogus, būdamas socialinė būtybė, gyvena visuomenėje tarp į save panašių ir lygių savo orumu ir teisėmis žmonių. Kiekvienas žmogus turi pareigas visuomenei, kurioje tik ir gali laisvai ir visiškai vystyti jo asmenybė, o pagrindinė iš tų pareigų – nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.“¹⁷ Jei asmuo pasirinko viešą konflikto sprendimą teisme, pasitarkė valstybę, kad išspręstų savo konfliktą, tai nebegali būti traktuojama kaip byloje dalyvaujančių asmenų privatus reikalas, kuris turi būti įslaptintas saugant jų pavardes ir vardus. Teismo procesas yra vieša, o ne privati sritis. Šiuo atveju svarbi tampa visa atstovaujama visuomenė, kuri yra suinteresuota, kad teisinė teisybė būtų atkurta.

Pagal Vokietijos konstitucinio teismo doktriną, asmenys turi teisę į informacinį apsisprendimą¹⁸. Tai išplaukia iš konstitucinio asmens garbės ir orumo gynimo principo. Kiekvienas asmuo turi teisę žinoti, kokia su juo *susijusi* informacija yra žinoma jo socialinėje aplinkoje, ir taip pat pats nuspręsti, kada ir koku mastu reikia atskleisti savo gyvenimo aplinkybes. Vokietijos konstitucinėje doktrinoje skiriamos trys asmens gyvenimo sferos: intymi, privati ir vieša (kai kuriuose moksliniuose darbuose vadinama socialine)¹⁹. Teismo procesas nepriklauso nei intymiai, nei privačiai asmens sferai, o yra viešojo – socialinio gyvenimo dalis, kuri nėra siejama su asmens privatumu. Vokietijos konstitucinis teismas absoliučiai neleidžia kištis į žmogaus intymią sferą, tam tikrais atvejais (viešieji asmenys, reikšmingi viešajam interesui tikslai) leidžia riboti privačios sferos informacijos rinkimą ir sklaidimą ir nesaugo asmens privatumo viešajame (socialiniame) gyvenime.

Bylos šalių pavardžių skelbimas yra tam tikras konstitucinio tikslo, teismų darbo kontrolės demokratinėje visuomenėje įgyvendinimas. Teisinės valstybės principas reikalauja visuomenės viešos teismų kontrolės. Teismų viešumas ir skaidrumas yra būtina tokios kontrolės sąlyga. Nuspręsti, kuriose bylose asmenys turi būti paviešinti ir kuriam laikui, teisė ir pareiga pagal Konstituciją priklauso išimtinai teismui, kuris nagrinėjo konkrečią bylą. Tai gali būti argumentuojama teismų nepriklausomumu ir jų konstitucine kompetencija (Konstitucijos 109 str. „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai“): tik teismas gali įvertinti, kuris konstitucinis principas – privataus gyvenimo apsauga ar teisė rinkti bei skleisti informaciją, derinti lygiavertčius konstitucinius principus yra svarbesnis. Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne tik sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas. Konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo procesinius sprendimus,

17 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl operatyvinės veiklos“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105. Konstatuojamoji dalis, 4 skyrius, 2 punktus.

18 Vokietijos konstitucinio teismo sprendimas. Urteil v. 15.12.1983, BVerfGE 65, 1 ff.

19 Gusy, C. *La Theorie des Spheres*. Chroniques, 2007, p. 37.

kurie savo turiniu nėra neteisingi. Vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija²⁰. Teismo proceso viešumo principas ir iš to plaukianti bylininkų pavardžių ar pavadinimų paviešinimo pareiga yra sąlyga tinkamai garantuoti efektyvią teismų procesinių sprendimų kontrolę ir tinkamą visuomenės informavimą. Tik tokiu atveju gali būti vykdoma visiškai vieša kontrolė ir visuomenė tinkamai gali būti informuojama apie teismų darbą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-645/2005²¹ nu-teistasis kasaciniame skunde yra nuasmenintas inicialais V. M. (Seimo narys Vytautas Mazuronis), o nukentėjusysis – A. P. (Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas). Tai aki-vaizdžiai sukelia daug problemų bandant įvertinti, ar byloje dalyvaujantys asmenys yra viešieji, ar paskleistos informacijos mastas yra reikšmingas. Šios aplinkybės yra itin svarbios siekiant derinti ir pasverti skirtingas Konstitucines vertybes (Konstitucijos 22 str. I dalis „Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas“ bei 25 str. II dalis „Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas“). Skaitant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimą šioje byloje taip ir lieka neaišku, kaip buvo nustatyta skirtingų konstitucinių vertybių pusiausvyra, nes nuasmeninat šių asmenų duomenis dingo pati bylos esmė – ne privatus gyvenimas, o viešasis, aukščiausio rango šalies politikų tarpusavio kritikos kontekstas, pagal apkaltos procedūrą pašalinto Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso apkaltos proceso politinės ir teisinės aplinkybės, itin aštri skirtingas politines pozicijas užėmusių politikų diskusija.

KT jurisprudencijoje konstatuota informacinių sistemų svarba teisėjams susipažįs-tant su teismų precedentais. „Viena iš būtinų teismų praktikos vienodumo (nuoseklu-mo, neprieštaravimo), taigi ir jurisprudencijos tęstinumo, užtikrinimo sąlygų yra visų grandžių bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 str. 2 dalį įsteigtų specia-lizuotų teismų precedentų prieinamumas, kurį lemia atitinkamų informacinių sistemų sukūrimas, organizacinių bei techninių galimybių teismams (teisėjams) susipažinti su analogiškose bylose anksčiau priimtais teismų sprendimais – precedentais analogiškose bylose užtikrinimas.“²² Byloje dalyvaujančių asmenų pavardės yra nurodomos ir jos visuomenei dažnai reiškia precedento esmę. Pagal asmens pavardę precedentą suvokia ne tik teisėjai, bet ir visuomenė. Jei būtų realizuojama tokia teisinė tvarka, pagal kurią su bylomis išsamiau nei visuomenė galėtų susipažinti teisėjai, tektų konstatuoti teismų uždarumą.

Pateikti argumentai leidžia teigti, kad nustatant trijų konstitucinių principų: priva-taus gyvenimo apsaugos, teisės rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei teismo proceso viešumo pusiausvyrą negalima nepagrįstai vienam principui suteikti daugiau reikšmės ir taip paneigti kitus. To reikalauja Konstitucija kaip vientisas aktas (Konstitucijos 6 str.

20 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skel-bimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957. Konstatuojamoji dalis, III skyrius, 11 punktas.

21 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų 2005 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. M. v. A. P.* (bylos Nr. 2K-7-645/2005 m.).

22 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 111-4549. Konstatuo-jamoji I dalis, 8 punktas.

„Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas“). Vadinasi, visais atvejais negalima nuasmeninti duomenų arba visais atvejais duomenis pavišinti. Kiekvienu konkrečiu atveju reikia atsižvelgti į proporcingumo principą ir spręsti, kokia konstitucinė teisė šiuo atveju turi vyrauti. Teismo proceso viešumo konstitucinis principas bei KT doktrina dėl teismų procesinių dokumentų surašymo ir viešųjų ar nusikaltimus darančių asmenų didesnio privataus gyvenimo apsaugos ribojimo leidžia daryti išvadą, kad konstituciškai egzistuoja tam tikri teismo procesiniai sprendimai, kurie negali būti nuasmeninti.

3. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

Prieš ratifikuojant Pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvenciją (toliau – Konvencija) Lietuvos Respublikos Prezidentas kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą dėl išvados, ar keli Konvencijos straipsniai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Jei Konvencijos straipsniai prieštarautų konstitucijai, Lietuva, ratifikavusi šią tarptautinę sutartį, negalėtų įvykdyti tarptautinių įsipareigojimų²³. Lietuvos Respublikos teisinė sistema grindžiama tuo, kad konstitucijai neturi prieštarauti joks įstatymas ar kitas teisės aktas, taip pat ir jos tarptautinės sutartys. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad pareiškėjo nurodyti straipsniai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei išsakė nuomonę dėl Konstitucijos ir Konvencijos žmogaus teisių normų prasminio ir loginio adekvatumo. Todėl Konvencijoje įtvirtinta žmogaus teisės ginanti Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika tampa konstituciškai reikšmingu teisės ir teisės aiškinimo šaltiniu.

Bylos šalių pavardžių ir pavadinimų skelbimas EŽTT praktikoje skatina ir Lietuvoje taikyti tokius pat teismo procesinių sprendimų skelbimo standartus, kurie neabejotinai atitinka Konvencijoje numatytą žmogaus teisių, tarp jų ir teisės į privatumą, apsaugą. Juolab kad Konvencija tapo „minimaliu žmogaus teisių apsaugos standartu“²⁴ jau ir Lietuvos teisėje, Lietuvos teismai aktyviai naudojami Konvencijos nuostatomis, jas tiesiogiai taiko tiek baudžiamojoje, tiek civilinėje, tiek administracinėje teisėje.

Savo sprendimuose EŽTT laikosi absoliutaus skaidrumo principo ir atskleidžia bylos šalis – jų pavardes, vardus, juridinių asmenų pavadinimus, asmenų politines ar profesines pareigas. Dažnai sprendimų motyvuojamojoje dalyje galima rasti ir duomenų apie bylos šalių šeimos narius, jų išgyvenimus ir kitą būtina informaciją motyvuojant vienokį ar kitokį teismo sprendimą, taip atskleidžiamas platus konflikto socialinis ir istorinis kontekstas²⁵. Išimtis yra tik intymaus privataus gyvenimo bylų detalės, taip pat ir pavardės. Viena tokių – byla prieš Lietuvą (*L v. Lietuvą*), kurioje Lietuvos pilietis skundėsi dėl lyties keitimą reglamentuojančio įstatymo nepriėmimo.

23 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 9-199. Konstatuojamoji dalis.

24 Jočienė, D. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės santykis. *Jurisprudencija*. 2007, 7(97): 25.

25 *Stoll v. Switzerland*, Nr. 69698/01 (EŽTT), 2008.

Pavardžių ir pavadinimų atskleidimas EŽTT praktikoje analizuotinas remiantis Konvencijos 8 ir 10 straipsniais. EŽTT praktikoje derinamos dvi konvencinės teisės – teisė į informaciją (10 str. „Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų“) ir teisė į privatų gyvenimą (8 str. „Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“)²⁶. Taigi, informacijos laisvė (10 str.) susiduria su privataus gyvenimo apsauga (8 str.). EŽTT praktikoje (byla *Burghart v. Switzerland*²⁷) dėstoma teismo doktrina, kuria remiantis EŽTT konstatuoja, kad, priešingai nei kituose tarptautiniuose teisiniuose dokumentuose, Politinių ir pilietinių teisių pakte (24 str. 2 dalis), Vaiko teisių konvencijoje (8 ir 9 str.), Amerikos konvencijoje dėl žmogaus teisių, Konvencijoje eksplicitiškai nėra įtvirtinta pavardės ar vardo apsauga. Bet kaip personalinė identifikacija, susijusi su šeima, savaime suprantama, sudaro asmens privataus gyvenimo dalį. Tas faktas, kad valstybei tenka reguliuoti pavardės naudojimą, negali eliminuoti to, kad tas reguliavimas turi būti derinamas su žmogaus privačiu gyvenimu. Pavardė ir vardas žmogui viešojoje erdvėje yra būtini tam, kad asmuo galėtų nustatyti ir palaikyti su kitais asmenimis profesijos, verslo ar asmeninio gyvenimo socialinius ryšius (*Niemietz v. Germany*)²⁸.

EŽTT byloje *Schwabe v. Austria* (1992 m. rugpjūčio 28 d.) iškeliamą svarbią problemą, susijusią su viešojo asmens (politiko) prieš dvidešimt metų padarytu nusikaltimu (asmens sužalojimas, eismo nelaimė dėl neatsargumo). Pareiškėjas savęs įžeidimą argumentavo tuo, kad Austrijos baudžiamasis kodeksas (111 str.) pasibaigus teistumui saugo asmens pavardę ir nusikaltimo padarymo faktą dėl svarbių reintegracijos į visuomenę priežasčių. Teismas vis dėlto konstatavo, kad „Pareiškėjo kaltinimai dėl ankstesnių kriminalinių nusikaltimų kartu su jo visuomeniniu elgesiu kitose situacijose gali būti reikšmingi faktoriai vertinant tinkamumą atlikti politines pareigas“²⁹. Taip EŽTT patvirtina savo ankstesnę doktriną dėl viešųjų asmenų (bylos *Lingens v. Austria*, 1986 m. liepos 8 d., *Oberschlick v. Austria*, 1991 m. gegužės 23 d.) platesnės kritikos galimybių ir kartu kuriama papildoma išsamesnės ir neturinčios senaties termino informacijos skleidimo apie viešuosius asmenis doktrina. Šiuo atveju reikšminga atskiroji teisėjo Thoro Vilhjalmsono nuomonė: „politiko ankstesni kriminaliniai nusikaltimai šioje byloje yra svarbi tema ir gali būti svarbi informacija, leidžianti įvertinti, ar politikas gali tinkamai atlikti savo politines funkcijas, bet, net ir nesikreipiant į kriminologus dėl ekspertizės, man atrodo pakankamai aišku tai, kad dvidešimties metų senumo įvykiai gali apibūdinti šio asmens moralumą šiuo metu“. Lietuvoje taip pat nėra sociologų ar kriminologų reikšmingų darbų, kurie būtų tyrę, kaip pavardės minėjimas veikia asmenybę, jos teisinį elgesį ateityje ir ar bylų nuasmeninimas gali būti argumentuojamas tokiais padariniais asmenybei ateityje.

26 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-98.

27 *Burghartz v. Switzerland*, 1994 m. vasario 22 d., Serija A, Nr. 280-B.

28 *Niemietz v. Germany*, 1992 m. gruodžio 16 d., Serija A, Nr. 251-B.

29 *Schwabe v. Austria*, 1992 m. rugpjūčio 28 d., § 32, Serija A, Nr. 242-B.

Pavardės apsaugos problema analizuojama ir Prancūzijos prezidento Fransua Miterano šeimos narių byloje (*Editions Plon v. France*, 2004). Šiuo atveju spaudoje ir knygoje „Le grand Secret“ autoriai (tarp jų buvęs Prezidento gydytojas) po mirties atskleidė faktą, kad prezidentas sirgo vėžiu, nors jo oficialiuose pranešimuose apie sveikatą nebuvo nieko apie tai sakoma. EŽTT konstatavo, kad kuo daugiau laiko praeina nuo prezidento Miterano mirties, tuo Konvencijos 8 ir 10 str. plečiama informacijos teisė, t. y. tuo daugiau prezidento privataus gyvenimo detalių gali būti atskleista.

EŽTT savo praktikoje aiškiai ir nuosekliai teikia informaciją apie bylos šalis teismų sprendimuose. Paradoksalu, kad tuomet, kai byla iš kokios nors valstybės, taikančios bylų nuasmeninimo praktiką, patenka į Strasbūrą ir ten yra svarstoma, dėl EŽTT procesinių dokumentų skaidrumo sužinoma, kas slepiasi už bylos nuasmenintų šalių.

4. Duomenų apsaugos reguliavimai tarptautinėje teisėje

TT nutarimas priimtas remiantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu³⁰. Šis įstatymas priimtas įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas dėl asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo ir informacijos skleidimo ribojimų. Įstatyme įgyvendintos 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (95/46/EB) „Dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo“³¹. Lietuva taip pat ratifikavo Konvenciją dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu³². Šios Konvencijos 6 str. „Ypačingai duomenys“ *inter alia* pasakyta: „duomenys negali būti tvarkomi automatizuotai, jeigu nacionaliniuose teisės aktuose nėra numatyta atitinkamų apsaugos garantijų. Tokie pat reikalavimai taikomi ir asmens duomenims apie teistumą.“ Ar būtų galima šį konvencijos straipsnį interpretuoti taip, kad ši norma draudžia teismų procesinių sprendimų duomenų bazėse nurodyti bylininkų duomenis? Tai nėra speciali duomenų bazė, kurios tikslas yra teikti informaciją apie asmenų teistumą, o naudojantis paieškos sistema, ieškant tam tikros kategorijos bylų, tose bylose rasti ir byloje dalyvavusių asmenų pavardes. Šios konvencijos tikslas (suformuluotas 1 str.) leidžia spręsti apie pavardžių skelbimo teismo procesiniuose sprendimuose galimybę: „Šia konvencija siekiama užtikrinti, kad, tvarkant asmens duomenis automatizuotai, visų šalių teritorijose bus gerbiamos kiekvieno asmens, nepaisant jo tautybės ir gyvenamosios vietos, teisės ir pagrindinės laisvės, o svarbiausia, jo teisė į privatų gyvenimą.“ Kadangi jokios asmens teisės nėra absoliučios, jos gali būti ribojamos siekiant apsaugoti kitų asmenų teises.

Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme yra pasakyta, kad *Europos Sąjungos direktyva (95/46/EB)*³³ priimta siekiant įgyvendinti Konvencijo-

30 Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 63-1479.

31 Europos Parlamento ir Tarybos 1995 m. spalio 24 d. direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. [1995] *Specialusis leidinys lietuvių kalba*. 2004, 13 skyrius, 15 tomas, p. 355–374.

32 Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 32-1059.

33 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB, 9 straipsnis.

je numatytas žmogaus teisės: „kadangi asmens duomenų tvarkymą reglamentuojančių nacionalinių įstatymų tikslas – apsaugoti pagrindines teises ir laisves, ypač privatumo teisę, ir tai pripažįstama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, taip pat Bendrijos teisės aktų bendruosiuose principuose; kadangi dėl šios priežasties, suvienodinant tokius įstatymus, negali būti sumažinta juose numatyta apsauga, o priešingai – turi būti siekiama aukšto apsaugos lygio visoje Bendrijoje.“

Direktyva numato duomenų saugojimo išimtį esant specialioms informavimo tikslams, kurie aktualūs vertinant bylų nuasmeninimo pagrįstumą. Direktyvoje numatyta, kad tvarkant asmens duomenis žurnalistiniais sumetimais arba literatūrinės ar meninės raiškos tikslais, ypač garsinėje ir vaizdinėje srityje, turėtų būti atleidžiama nuo kai kurių šios direktyvos reikalavimų, kad būtų galima suderinti pagrindines asmenų teises su informacijos laisve, ypač su teise gauti ir skleisti informaciją, kaip garantuojama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje.

Šioje direktyvoje yra numatytos svarbios duomenų apsaugos išimtys (9 str.): „Valstybės narės numato išimtis ir nukrypimus nuo šio skyriaus bei IV ir VI skyriaus, kai asmens duomenys tvarkomi tik žurnalistiniais sumetimais arba meninės ar literatūrinės raiškos tikslais, bet tik tai tuomet, jeigu šios išimtys reikalingos, norint privatumo teisę suderinti su laisve reikšti savo mintis ir įsitikinimus reglamentuojančiomis taisyklėmis. Direktyvoje pasakyta, kad gali būti taikomos išimtys, įpareigojant valstybes nares taikyti išimtis, susijusias su žurnalistiniais informacijos rinkimo sumetimais.“

Taigi ši direktyva remiasi konvencinėmis žmogaus teisėmis. Jų įgyvendinimas reikalauja nustatyti šių teisių pusiausvyrą, neiškeliant vienu teisių aukščiau kitų. Kadangi EŽTT savo praktikoje nemato būtinybės nuasmeninti asmens pavardę ir jo profesiją, o minėti tarptautiniai aktai remiasi konvencijos principais, nėra teisinio pagrindo manyti, kad EŽTT praktika skelbiant bylos šalių vardus ir pavardes neatitinka duomenų apsaugos konvencijos ar Europos Sąjungos direktyvos.

Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymo 5 str. 2 dalies („Draudžiama tvarkyti ypatingus asmens duomenis, išskyrus atvejus, kai...“) 5 punkte yra numatyta išimtis: „duomenų subjektas asmens duomenis paskelbė viešai“. Taigi, teismo proceso metu teismo procesiniai dokumentai yra perskaitomi viešai³⁴ ir nurodoma, kokie duomenys skelbiami teismo proceso metu (Baudžiamojo proceso³⁵, Civilinio proceso³⁶ ir Administracinių bylų teisenos įstatymo³⁷ normos). Taip bylos šalių pavardės paskelbiamos viešai ir pagal anksčiau minėtą konvenciją ir Duomenų apsaugos direktyvą jie nebeturėtų būti saugomi.

34 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“.

35 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341. XXIII skyrius, 304 str. 3 ir 4 dalis.

36 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340. Antras skirsnis: Teismo nutartis ir rezoliucija, 3 punktas.

37 Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 85-2566. Tryliktas skirsnis: Teismų sprendimai, 87 str. 3 dalis.

5. Europos šalių teismų praktika

Jungtinėje Karalystėje privatinės teisės nuosprendžių rinkiniuose yra įvardijami visi dalyvaujantieji, išskyrus tuos atvejus, kai nagrinėjamos šeimos skyrybų ir su vaikų interesais susijusios bylos. Tai ilgametė britų tradicija, susijusi su „law reporting“ istorija³⁸. Yra trys išimtys – santuokos, vaikų ir globos bylose šalių pavardės nėra minimos. Palikimų bylose minimas tik palikėjas.

Vokietijos praktika itin įvairi, nes dauguma teismų sprendimų yra nuasmeninti, bet žiniasklaidos priemonių išgarsintų bylų šalių duomenys skelbiami. Pavyzdžiui, garsiose Monako princesės Caroline bylose yra minimos visos pavardės. Bet bendroji Vokietijos praktika pasižymi tuo, kad bylose dalyvaujančių asmenų duomenys yra nuasmeninti. Šios praktikos pagrindimo trūksta. Tam nėra įstatymo, kaip Austrijoje (čia bylų nuasmeninimas numatytas Austrijos aukščiausiojo teismo įstatyme ir jo laikosi visi teismai, išskyrus Austrijos konstitucinį teismą), kuris įpareigotų nuasmeninti bylos šalis ir draus-tų minėti vardus ir pavardes. Vokietijos teisės mokslininkų darbuose pripažįstama, kad duomenų nuasmeninimą visuomenė gali vertinti kaip pašaipų teisinį formalumą. Ne-laikoma ydinga tokia praktika, kai teismas perduoda žurnalistui nuasmenintą bylą, o žurnalistas spaudoje paskelbia bylos šalių vardus ir pavardes, nors tokia praktika atrodo kaip kuriozas, nes tuomet automatiškai įvardijamos žurnalistui perduotų bylų šalys³⁹. Vieningai išsakoma nuomonė, kad Vokietijoje trūksta teisės normų, kuriomis būtų pateisinamas bylų nuasmeninimas. Ir dažnai keliamas klausimas, kad būtina teisiškai pagrįsti dalyvaujančio viešame teismo procese asmens interesą nuslėpti savo pavardę⁴⁰.

Prancūzijos teismo sprendimų rinkiniuose ir teisiniuose žurnaluose, nepaisant keleto išimčių, yra minimi teisėjai, vyriausiasis advokatas, bylos šalys ir jų advokatai. Įsta-tymu nėra nustatyta, kokiais atvejais taikomos išimtys. Nusistovėjusi praktika neminėti šeimos bylų šalių. Visais kitais atvejais šalys yra nurodytos, kaip ir Jungtinėje Karalys-tėje, yra konfliktuojančių šalių pavardžių registras ir garsios bylos dažnai pavadinamos pagal proceso šalis.

Šveicarijoje bylos šalių duomenys nuasmeninti nuo 1980 m., bet vyksta teisinė dis-kusija, kaip pažeidžiama duomenų apsauga, jei nuosprendyje yra perteikiama tik tai, ką kiekvienas galėjo išgirsti viešų posėdžių metu ir spaudoje galėjo perskaityti visas smulkmenas apie teisėjus ir šalis. Todėl visiškai nestebina, kad Federalinis teismas savo 1998 m. gegužės 18 d. nuosprendyje nurodė: „Jei nėra jokių ypatingų, apsaugos vertų paslaptimi laikytinų interesų, kurių bylų svarstymų metu visuomenė išskirtiniu atveju gali būti nušalinta, turintys teisę susipažinti gali susipažinti su visu, nesutrumpintu ir

38 Stiehr, K. Veröffentlichte Gerichtsentscheidungen zur Anonymisierung oder Veröffentlichung von Namen der Beteiligten eines Zivilverfahrens. *Konsumentenrecht. Liber amicorum Bernd Stauder*. Collection Genevoise, 2006.

39 *Decisions of the Bundesverfassungsgericht – Federal Constitutional Court – Federal Republic of Germany: Freedom of Speech*. 1 tomas, II dalis. Baden-Baden, Karlsruhe: Nomos Verlagsgesellschaft, 1998.

40 Jauerling, FS Botticher, S. 219 (227); Kockler, jur-pc, 1996, 46 (52).

neanonimizuotu nuosprendžiu⁴¹. Bet praktikoje viskas liko kaip ir buvę – duomenys dažniausiai nuasmeninami.

Italijos teismuose vyrauja visiškas skaidrumas. Viešai minimi visi teisėjai, prokurorai, advokatai, referentai ir bylos šalys. Įpareigojimas tai darytas įtvirtintas Civiliniame kodekse. Šeimos gyvenimo, įvaikinimo bylose vartojami inicialai. Asmens duomenų apsaugos teisiniai svarstymai čia nepadarė jokios įtakos.

Galima daryti pagrįstą išvadą, kad nėra nė vienos Europos valstybės, kurioje bylos šalių pavardės būtų nuasmenintos visais atvejais.

Išvados

1. Absolūtus asmenų vardų ir pavadinimų nuasmeninimas teismo procesiniuose sprendimuose prieštarauja konstituciniam teismo proceso viešumo principui. Asmens privatumo teismo procesiniuose dokumentuose suabsoliutinimas prieštarauja Konstitucijos kaip vientiso teisės akto principui ir nepagrįstai iškelia asmens privataus gyvenimo saugojimo konstitucinį principą aukščiau už teismo proceso viešumo principą bei teisės rinkti ir skleisti informaciją principą.

2. Bylos šalių pavardžių ir pavadinimų nuasmeninimas prieštarauja EŽTT praktikai. EŽTT savo sprendimuose skelbia bylos šalių pavardes, pavadinimus, politines ar kitas pareigas. Teismo nagrinėtų bylų jurisprudencijoje asmens pavardės ar pavadinimo apsaugai neteikiama didesnė reikšmė nei kitoms Konvencijos saugomoms teisėms, susijusioms su informacijos rinkimu ir sklaidimu.

3. Bylos šalių vardų ir pavadinimų nuasmeninimo principai teismo procesiniuose sprendimuose negali būti įgyvendinti TT nutarimu. Ribojimai, atsižvelgiant į Konstitucijoje numatytus atvejus, turi būti įgyvendinti įstatymu. Nėra aiškaus ir visapusiško teismų procesinių sprendimų skelbimo ordinariniuose įstatymuose tvarkos.

4. Duomenų apsaugos direktyva bei Konvencija dėl duomenų apsaugos negali būti plečiamai aiškinamos nuasmeninant bylos šalių duomenis visuose teismų procesiniuose sprendimuose, nes visi minėti Europos Sąjungos teisės šaltiniai jų tikslų apibrėžimo straipsniuose reikalauja taikyti proporcingumo principą ribojant teisę rinkti ir skleisti informaciją.

5. Bylos šalių pavardžių nuasmeninimu iš bylos yra pašalinamos ekonominės, socialinės, politinės, profesinės, kultūrinės ir baudmės individualizavimo aplinkybės, kurios lemia vienokį ar kitokį teisėjo sprendimą.

6. Teismų nepriklausomumo konstitucinis principas neleidžia į šią valdžios grandį kištis kitoms valdžios grandims. Galimybė susipažinti su valstybės valios vykdymu teismuose – tiek dalyvaujant teismo procesuose, tiek vėliau susipažįstant su paviešintais procesiniais dokumentais – tai tautos suvereniteto forma teismų valdžios grandžiai.

7. Asmens duomenų nuasmeninimas negali būti taikomas visose bylose ir visiems bylos dalyviams vienoda tvarka. Asmuo, teismo sprendimu pripažintas kaltu, ir išteisin-

41 Jauerling, FS Botticher, S. 219 (227); Kockler, jur-pc, 1996, 46(52): 36.

tas asmuo, o juolab nukentėjusysis, šiuo atveju būtų traktuojami vienodai, bet tai prieštarauja KT doktrinai (dėl operatyvinės veiklos ir pozityvios diskriminacijos leistinumo). Tai paneigtų pačią teisingumo vykdymo ir bausmės skyrimo funkciją, nes tiek pažeidę įstatymus, tiek teisme gynę savo teises asmenys jų pavardžių ir vardų ar pavadinimų paskelbimo požiūriu būtų traktuojami vienodai.

8. Nutarimą dėl bylos šalių pavardžių, vardų ar pavadinimų nuasmeninimo turi priimti byla nagrinėjantis teisėjas (ar teismas), įvertinęs konkrečias aplinkybes (viešasis asmuo ar privatus, teistumo laikotarpis ir kt.) taikydamas proporcingumo principą. Bylos šalių duomenų paviešinimas gali būti apribotas laike, siekiant nuteistųjų asmenų spartesnio ir netrukdomo integravimo į visuomenę (Austrijos baudžiamojo kodekso pavyzdys). Ši nuostata neturi būti taikoma viešiesiems asmenims.

Literatūra

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 111-4549.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 123-4650.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl nuteistųjų korespondencijos cenzūros“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 29-1196.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Telekomunikacijų, Operatyvinės veiklos įstatymų ir Baudžiamojo pro-
ceso kodekso“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 93-4000.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 104-4675.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 104-4675.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl operatyvinės veiklos“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 34-847
- Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-98.
- Europos Parlamento ir Tarybos 1995 m. spalio 24 d. direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. [1995] *Specialusis leidinys lietuvių kalba*. 2004, 13 skyrius, 15 tomas.

- Europos Tarybos 1981 m. sausio 28 d. konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 32-1059.
- Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 85–2566.
- Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 63-1479.
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
- Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 46-851.
- Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 71-1706.
- Jarašiūnas, E. Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos. *Jurisprudencija*. 2009, 1(115).
- Jočienė, D. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės santykis. *Jurisprudencija*. 2007, 7(97).
- Piesliakas, V. Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*. 2008, 11(113).
- Decisions of the Bundesverfassungsgericht – Federal Constitutional Court – Federal Republic of Germany: Freedom of Speech*. I tomas, II dalis. Baden-Baden, Karlsruhe: Nomos Verlagsgesellschaft, 1998.
- Welsh, T.; Greenwood, W.; Banks, D. *Essential law for journalists*. Oxford press, 2007.
- Stiehr, K. *Veröffentlichte Gerichtsentscheidungen zur Anonymisierung oder Veröffentlichung von Namen der Beteiligten eines Zivilverfahrens Konsumentenrecht*. Liber amicorum Bernd Stauder. Collection Genevoise, 2006.
- Knerr, G. *Die Namensnennung bei der Publikation gerichtlicher Entscheidungen*. JurPC Web-Dok, 73/2004.
- Gusy, Ch. *La theorie des spheres*. Chronicues, 2006.
- Stoll v. Switzerland*, Nr. 69698/01 (EŽTT), 2008.
- Von Hannover v. Germany*, Nr. 59320/00 (EŽTT), 2008.
- Editions Plon v. France*, Nr. 58148/00 (EŽTT), 2002.
- Schusell v. Austria*, ECHR 2002.
- Burghartz v. Switzerland*, 1994 m. vasario 22 d., Serija A, Nr. 280-B.
- Schwabe v. Austria*, 1992 m. rugpjūčio 28 d., § 32, Serija A, Nr. 242-B.
- Niemietz v. Germany*, 1992 m. gruodžio 16 d., Serija A, Nr. 251-B.
- Lingens v. Austria*, 1986 m. liepos 8 d., Serija A, Nr. 103.
- Oberschlick v. Austria*, 1997 m. liepos 1 d., *Komisijos ataskaita*, 1997-IV.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. M. v. A. P.* (bylos Nr. 2K-7-645/2005).
- Teismų tarybos 2006 m. lapkričio 24 d. nutarimas Nr. 13p.-560 „Dėl pritarimo darbo grupės išvadai“ [interaktyvus]. Vilnius, Teismų administracija, Teismų tarybos priimti dokumentai [žiūrėta 2008-04-07].< http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai_visi.asp>.

CONSTITUTIONAL PROBLEMS OF DEPERSONALIZING JUDICIAL PROCEDURAL DECISIONS

Algimantas Šindeikis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This publication analyzes the issue of depersonalization in the field of constitutional substantiation of judicial resolutions, judgements, verdicts and rulings (hereinafter, judicial procedural decisions). Electronic databases are the primary source of information about judicial procedural resolutions for judges, reporters, as well as for the public-at-large. As for judicial practice, the data regarding parties of a case is depersonalised in these databases. Personal names are either replaced with initials, or a message “depersonalized data” is included. The constitutional substantiation for such a ruling by a judicial council is sought by means of this publication.*

A clash of personal rights at different levels of the Constitution comprises the essence of the problem regarding such a ruling of judicial council. The basis for this ruling is the Law on Legal Protection of Personal Data, which safeguards the private life of an individual. Article 22 of the Constitution of the Republic of Lithuania establishes “The private life of an individual shall be inviolable.” This personal right clashes with another constitutional right regarding the freedom to seek, receive and disseminate information. Article 25 of the Constitution of the Republic of Lithuania provides “Individuals must not be hindered from seeking, obtaining, or disseminating information or ideas.” Furthermore, the Constitution imperatively establishes the public nature of a court proceeding. Article 117 of the Constitution establishes “In all courts, the investigation of cases shall be open to the public. Closed court sittings may be held in order to protect the secrecy of a citizen’s or the citizen’s family’s private life, or to prevent the disclosure of State, professional, or commercial secrets.”

This publication thoroughly examines the practices of national courts of other European countries when declaring resolutions regarding court proceedings, as well as the practice of the European Court of Human Rights. The article also analyzes the EU law, as well as the international convention regulating the protection of personal data and examines how these principles of international law were transferred into Lithuania’s Law on the Legal Protection of Personal Rights.

The conclusions of this publication attest that in all instances the depersonalisation of the data regarding the sides in a case is not substantiated at the levels, either inasmuch as it concerns the constitutional or the EU law, or the ordinary level of the laws of the Republic of Lithuania. The public openness of court resolutions and the data on case parties thereof constitute an important public control system of the courts. The depersonalisation of the public case parties contradicts the doctrine of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania.

Keywords: *Constitution, Constitutional Court, Constitutional substantiation, Judicial resolutions, judgements, verdicts and rulings, Judicial procedural decisions, Judicial Council, depersonalisation of case parties.*

Algimantas Šindeikis, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė teisė, žiniasklaidos teisė.

Algimantas Šindeikis, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional law, lecturer. Research interests: constitutional law, media law.